

ARCHAEOLOGISCHE
VERZAMELING

CATALOGUS VAN EEN KEURCOLLECTIE

uit de Archaeologische Verzameling van het Provinciaal
Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen
in het Centraal Museum te Utrecht

Voor de afbeelding op de omslag van deze catalogus,
zie vitrine 8, 3de plank.

Voor het vignet op het titelblad, zie vitrine 11.

De verzameling bevat voornamelijk oudheden uit de provincie Utrecht vanaf de oudste tijden tot de vroege Middeleeuwen; deze keurcollectie bevat slechts een klein gedeelte van het grote geheel.

Sommige voorwerpen hebben aanzienlijke kunstwaarde, maar belangrijker is de geschiedkundige betekenis, zelfs van gewone voorwerpen of fragmenten, omdat ze ons vertellen van tijden, waarover onvoldoende of geheel geen geschreven berichten bestaan. Ze verplaatsen ons in het leven van de voorhistorische bewoners van Nederland, ze bewijzen hoe uitgebreid in Romeinse tijd de handel met Italië en vooral met Frankrijk en West-Duitsland geweest is; en hoe de Romeinse invloed reeds bij de Bataven was doorgedrongen, waar eenvoudig huisraad getuigt, dat het gevoel voor ritme van de Zuidelijke volken door hen werd gewaardeerd. Voor tamelijk nauwkeurige tijdsbepaling is het soms voldoende, als men een paar scherven vindt van een der vele soorten van aardewerk, waarvan de verschillende stijlen in hun opeenvolging bekend zijn. Ook de Romeinse munten, die soms tot op een jaar nauwkeurig te dateren zijn, geven belangrijke aanwijzingen, als men ze bij een opgraving aantreft; waarbij men echter in het oog moet houden, dat munten veel langer in gebruik kunnen blijven dan het breekbare aardewerk, zodat het jaartal van een munt slechts een datering geeft, die zeker niet kan vallen vóór het jaar, waarin de munt geslagen is, maar wel vele jaren later.

Deze opmerkingen gelden vooral voor de Romeinse tijd, die in onze streken kort voor het begin onzer jaartelling aanvangt; in oudere perioden is de tijdsbepaling veel minder zeker.

De meeste oudheden van onze verzameling zijn afkomstig van opgravingen of toevallige vondsten in of nabij versterkte legerplaatsen, die de Romeinen aan de Noordelijke grens van hun rijk langs de toenmalige Rijn hebben aangelegd: te Vechten (*Fectio*, 5 K.M. ten O. van Utrecht), te Utrecht, op de Hoge Woerd te De Meern (gem. Vleuten).

Te Vechten is omstreeks 12 v. Chr. door Drusus een kamp aangelegd met corlogshaven bij de splitsing van Rijn en Vecht.

Opgravingen op het Domples te Utrecht in 1929, 1933 en later hebben een houten legerplaats aan het licht gebracht, aangelegd in de beschermende bocht van de Rijn (de tegenwoordige Kromme Nieuwe Gracht) op bevel van keizer Claudius in 47 na Chr. Een tweede houten legerplaats ter plaatse is in 69 na Chr. tijdens de opstand der Bataven verbrand en daarna herbouwd. Een stenen legerplaats, in ca. 150 na Chr. aldaar aangelegd, is ca. 248 na Chr. door de Romeinen verlaten.

MAQUETTE.

Van deze legerplaats vindt men in de eerste zaal rechts van de ingang een model. Van de vier poorten lagen drie buiten het tegenwoordige Damplein, de Zuid-poort lag tegenover de Korte Nieuwstraat en gaf toegang van af de heerbaan uit het Zuiden. In het midden van de maquette ziet men het *praetorium*, het stafkwartier van de officieren.

ALTAAR.

Naast de maquette staat een klein altaar uit Vechten, gewijd aan Juppiter Optimus Maximus door Julius Bio een *trierarchus* (marine-officier); dus was daar een garnizoen van een Romeinse vloot.

VITRINE 1.

Fijn Romeins aardewerk, besproken bij de volgende vitrine.

Beeldje van pijpaaarde: dwerg of karikatuur, leesslaaf (*lector*) met een gedeeltelijk ontrolde boekrol in de handen, schoolmeester van de kinderen. Een steentje in zijn hoofd maakt hem waarschijnlijk tot rammeelaar (fig. 1).

Open talklampje.

Olielampjes met reliëfs versierd:

Juppiter met bliksem en adelaar.

Victoria op bol met krans en palmtak.

Amor fluitspelend.

Pegasus (geveleugeld paard).

Odysseus geeft Polyphemus een beker wijn; deze houdt een gedode Griek bij de arm omhoog.

Aap, die druiven eet.

Boven:

VITRINE 2.

Wijnkruiken van pijpaaarde in historische volgorde: de brede bouw wordt geleidelijk slanker en slapper, mond en oor worden minder krachtig gevormd, zodat een enkele kruikmond kan helpen ter datering.

2e plank:

Zwart Belgisch aardewerk (*terra nigra*), een mooi inheems product onder Romeinse invloed, van zeer fijne klei gebakken, met dunne wanden helder van klank; de vormen herinneren soms aan de La Tène-periode. De dofzwarte tint is verkregen door bij het bakken de rook in de oven toe te laten en de met roet doortrokken vaas dof te polijsten (fig. 2).

Afb. 1 - Dwerg of karikatuur, van pijpenaarde, H. 15 c.m.

Afb. 2 - Zwart Belgisch aardewerk (terra nigra).

Honingpotten met twee oortjes.

Wierookschaaltjes.

Gezichtsurn met gelaatstrekken: bestemd voor de as na lijkverbranding (fig. 3).

Geverfd aardewerk:

met indeukingen.

met streepjes, ingestempeld door een rolletje.

met uitgedrukte bulten, gebronsd.

met gruis bestrooid (fig. 4).

3e plank:

Terra sigillata-schotel (besproken in vitrine 4).

Jachtbekers en andere vaasjes met ornamenten van opgespoten vloeibare klei (*barbotine*) of met schubben door vingerdruk gevormd.

4e plank:

Keukengerei:

Wrijfschalen met tuit om brij fijn te wrijven en uit te gieten, schalen, kommen, schotels met ruwe wand, puntige potten op standaards.

VITRINE 3.

TERRA SIGILLATA, rood aardewerk, glanzend, sterk, genoemd naar de figuurtjes (*sigilla*) op versierde exemplaren; of naar de naamstempels van de pottenbakkers. Onze verzameling bevat duizenden exemplaren en scherven, vooral uit Fectio, dat behalve een oorlogshaven ook een stapelplaats van handelswaar was. In vroeger jaren werd terra sigillata uit Vechten met karrevrachten weggehaald als bruikbaar puin. Van al dat materiaal is geen enkel stuk in ons land gemaakt; het geeft een beeld van de omvangrijke handel over verre afstanden in de eerste eeuwen onzer tijdrekening, zelfs van breekbaar huishoudelijk gerei.

De oudste terra sigillata onzer verzameling is afkomstig uit Arretium (Arezzo) ten Z.O. van Florence. Deze is hier weinig talrijk. Veel meer is gemaakt in Zuid-Frankrijk, het mooiste te Graufesenque in de eerste eeuw v. Chr., glanzend, lakrood; veelal zijn het kommen met een sprekend, pittig profiel. Later kwamen er veel fabrieken in Frankrijk en West-Duitsland.

De met reliëfs versierde terra sigillata-vazen werden gemaakt in een

Afb. 3 - Gezichtsurn,
voor as van lijkverbranding.

Afb. 4 - Romeins aardewerk, merendeels geverfd.

vormkom; daarin werden afzonderlijke stempels (een beer, een jager, een bloemenrank enz.) afgedrukt, zodat een volledig negatief ontstond.

Tallose namen van pottenbakkers zijn bekend, die ons inlichten over dit uitgebreide bedrijf en dateringen mogelijk maken.

Bovenste plank:

Oudste soort uit Arretium en uit Graufesenque.

2de plank:

Wrijfschaal met leeuwekop als tuit; binnenkant bekiezeld.

Kommen en schalen.

3de plank:

Stempels van pottenbakkers:

Ateius uit Arretium.

Pridianus.

Verecundus.

Martialis.

Ingekraste opschriften en tekeningen (*graffiti*):

Tuncris, van bewoners uit Tongeren.

Marti (aan Mars).

Tekening van oorlogsschip met snep (*ram*, *rostrum*) uit Fectio, het marinegarnizoen.

4de plank:

Delen van een pottenbakkersoven uit Heiligenberg met staaltjes van het product.

Vormschotel met afdruk daarvan.

Vervormd misbaksel.

Door brand zwart geworden stukken.

VITRINE 4. Grote en kleine kommen en schalen van terra sigillata.

3de plank:

Kan en schoteltjes met barbotine-versiering (opgespoten klei).

VITRINE 5. Opgravingen op het Domein vanaf 1929, stratigrafisch tentoongesteld, naar de verschillende lagen; de diepste laag bevat de oudste

vondsten, bedekt door de brandlaag, ontstaan in 69 na Chr. Daar boven zijn vondsten uit de houten en stenen legerplaatsen van 70 tot ca 248 na Chr. en ook voorwerpen uit na-Romeinse tijd op het Domplein gevonden.

Onderste laag:

Huttenleem, afkomstig van wanden van vlechtwerk, bestreken met klei, die door de verwoestende brand gebakken en daardoor bewaard is; een fragment, versierd met ruit-ornement.

Wit aardewerk, vierkante putjes met een rolletje ingestempeld.

Rode vaas met puntversiering.

Grote kruikmond.

Scherf van grof inheems aardewerk.

Vroege terra sigillata.

Olielampje.

Scherf met barbotine-ornement.

Munt van keizer Claudius.

Na 69 na Chr.:

Fragmenten van muurschildering.

Stenen met onvolledige inscripties: CA (Caesari?); ICV (Britannicus?, Parthicus?).

Mop van zacht gebakken klei.

Grof aardewerk van de inheemse bevolking.

Talklamp.

„Firma-lamp”, gestempeld Atimetus.

Bodem van leeuwewrijfschaal met ingekrast samengesteld hakenkruis.

Uit na-Romeinse tijd:

Zilveren munt (sceatta ca. 700 na Chr.)

Scherven van radstempelornement, soms op verhoogde band „Badorf-ceramik”, 9e eeuw).

Pingsdorf-aardewerk, 9e tot 11e eeuw.

Bruine geglazuurde tegel met ingestempelde sterren, 11e of 12e eeuw.

Uitgemergelde figuur van kalkzandsteen, stijl van Colijn de Nolen, 16e eeuw.

VITRINE 6. Romeinse en Middeleeuwse kruiken en potten.

Beneden:

VITRINE 7.

Vergulde afgietsels van 50 gouden munten uit de in 69 na Chr. verbrande legerplaats, te zamen gevonden (kas of spaargeld?), met portretten van Augustus, Tiberius, Claudius, Nero, eerst jeugdig, later ouder met bakkebaard; de laatste twee geslagen nadat Nero vermoord was in 68, zonder keizerportret, maar op de voorkant „Mars Ultor” (de Wreker), op de keerzijde SPQR (Senaat en Volk van Rome). Deze twee munten bevestigen de datering van de brand in 69 na Chr.

Op de keerzijden van deze munten ziet men godenfiguren, triumfwagen, vierspan, offergereedschap, Janus-tempel en Vesta-tempel op het Forum Romanum (fig. 5).

Boven:

Gegraveerde stenen uit zegelringen met goden, mensen en dieren. Deze maken deel uit van een legaat van Jhr. H. W. Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd, gevonden op zijn landerijen in de omgeving van Vechten.

ALTAAR.

Tussen Vitrine 7 en 12 bevindt zich een klein altaar van kalksteen, gevonden bij de Holdeurn (nabij Berg en Dal), gewijd door een soldaat van legio XXX vermoedelijk aan de godin Hludana.

VITRINE 8.

BRONS.

Boven:

Juppiter met krans van laurierbladen, bliksem in rechterhand, staf in linker, gevonden op de Hoge Woerd in De Meern (fig. 6).

Pegasus (ge vleugeld paard).

Rennend wild zwijn met vastgebeten slang, bevatte een evertand als kwaad-afwerende amulet. Beide voorwerpen waren bevestigd op het haam van paarden.

2e plank:

Bronzen beeldjes, de meeste uit Vechten:

Mercurius.

Mercurius met beurs uit Odijk.

Lar (huisgod), dansend, met offerschaal.

Afb. 5 - Gouden munten, Domplein 1933.

Afb. 6 - Jupiter, brons, uit De Meern. H. 20 c.m.

Klein altaar, daarboven hangend: amulet en runderkopje (ogen rood ingelegd).

Minerva op antieke basis.

Mercurius.

Harpokrates van faïence; werd omgehangen als amulet.

Zittende god.

3e plank:

Lampjes, waarvan een in de vorm van een voet.

Hanger van paardetuig, ingelegd met niëllo (fig. 7).

Afb. 7 - Bronzen hanger
van paardentuig.

Gordelsluiting met vertinde knopjes.

Leerbeslag.

Poot van drievoet met roofdierklauw.

Poot met klauw en roofdierkop.

Beslag met Pegasuskop.

Handvat met dolfijn.

Handvat met arm en hand met granaatappel.

IJzeren dolk in schede, versierd met ingelegde ornamenten van zilver en messing (*op de omslag*).

Klokjes, veelvormig, voor paarden en vee.

4e plank:

Satyrkop.

Rechthoekig bakje.

Man met (verloren) voorwerp in rechterhand.

Ronde beslagplaat met drie ringen.

Stier; beeldjes van dieren konden werkelijke offerdieren vervangen.

Beker.

Platte steel met arendskop.

Beslag van schede.

Bladvormige lanspunt.

Oor van vaas.

Steel met ramskop, versierd met reliëfs van dansende figuren.

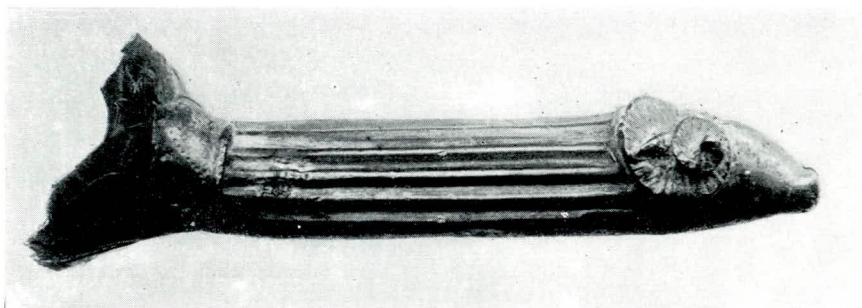
Heft met roofdierkop.

Steel van pan of schaal met ramskop (fig. 8).

Handvat van pan met reliëf van Victoria.

Lepeltjes.

Hangslot.

Afb. 8 - Bronzen steel van pan of schaal.

VITRINE 9.

GLAS, veel in Keulen vervaardigd.

Boven:

Flessen en kommen. De regenboogtinten zijn niet oorspronkelijk, maar gevolg van verweren.

Beker, blauw met witte nopjes (gerestaureerd).

2e plank:

Inhoud van Romeinse grafheuvel te Moyland bij Kleef, midden eerste eeuw na Chr.:

Geribde glazen kom (fig. 9).

Afb. 9 - Romeinse glazen kom.

Bronzen schotel.

Bruine glazen beker.

Bronzen handvat.

Terra-sigillataschotel, gestempeld CELADVSF.

Lamp gevormd als voet met sandaal, met kettinkje om op te hangen.

Urn van terra nigra, gestempeld Beliaxus.

3e plank:

Glazen medaillon met portretten van Germanicus en zijn zoons Nero (en Drusus, ontbreekt).

Foto van volledig exemplaar van zo'n medaillon, gebruikt als phalera, ereteken voor militairen (in het museum te Speyer).

Afdruk in was van ons medaillon.

Fragmenten van beschilderd glas.

Medaillon met kop van Juppiter Ammon met ramshorens.

Witte en zwarte glazen schijfjes voor een soort van „boter, melk en kaas”-spel, ook molenspel genoemd.

Speelschijfjes van kleurig glas en van been.

Schminkstaafje.

Glazen kralen uit Vechten, Wijk bij Duurstede, Hilgensteen en van onbekende herkomst, ten dele Romeins.

VITRINE 10. UITGEZOCHTE TERRA SIGILLATA:

Kelk uit Arretium met stempels van Cn. Ateius en Xanthus (opgraving te Vechten 1946/7).

Schalen en bekers uit Graufesenque (fig. 10).

Afb. 10 - Beker van terra sigillata.

Scherf van een kelk met Romulus en Remus, 20-40 na Chr.

BEELDEN.

Naast vitrine 10: marmeren beelden van Aesculapius, god van de geneeskunde en van zijn dochter Hygieia, met schaal in schelpvorm, waaruit een slang, heilig dier van Aesculapius, komt drinken.

VITRINE 11. Opgravingen op het Domplein naar perioden ingedeeld.

Voor 69 na Chr.:

Bronzen strigilis, om na het worstelen zand en olie van het lichaam te krabben, met stempel van de maker: Eros Solones.

Twee loden gewichten.

Twee loden fragmenten.

Hanger van paardetuig.

Bronzen haak van paardetuig.

Fibula (mantelspeld).

Gesp met beslag.

Hazelnooten.

IJzeren ring met zegelsteen van agaat, waarin gegraveerd: haan met horen van overvloed.

IJzeren boor, els en drevel.

Glasfragmenten.

Scherf van olielampje met fabel van raaf en vos (gewapend met lijnstok).

Afbeelding van de volledige voorstelling op een lampje te Vindonissa (Zwitserland).

Uit latere legerplaatsen na 70 na Chr.:

Benen sleutels.

Bronzen sleutel.

Ringsleutel, aan vinger gedragen.

Grendel van slot.

Zegeletui met blauw en rood email, ter bescherming van een zegel van was, voorloper van de bulla.

Bronzen beslag.

Bronzen handvat.

Mozaïek-steentje, waarschijnlijk van een vloer in het stafkwartier.

Glasscherf.

Wierookschaaltje.

Pincet met naam van de maker, Lucius.

Glazen bekeroor.

Scherf van olielampje met tweespan.

Splitpen.

Vingerhoed.

Datering onbepaald:

Aardewerk met dik glazuur aan de binnenkant.

Metalen hanger met rood koper ingelegd (vignet op het titelblad).

Rond bronzen plaatje met niëllo-versiering.

Glazen kraal.

Glazen speelschijfje.

Bronzen leerbeslag.

Haarspeld van brons.

Pincet.

Na-Romeins:

Merovingische kam, 5e eeuw na Chr.

Bronzen fibula met rood en wit email.

Eikel van bladgoud.

Bronzen gespen.

Bronzen en zilveren armbanden.

Zilveren gesp uit sarcophaag (beneden in het Museum bij het schip).

Zilveren riemtong, verguld, ingelegd met granaat, Karolingisch, 9e eeuw.

VITRINE 12. PIJPAARDEN BEELDJE, met behulp van vormen vervaardigd, dienden als eenvoudige versiering en als wijgeschenken, in tempels geplaatst of als offergaven, in heilige bronnen geworpen. Dergelijke beeldjes (*sigilla*) werden ten geschenke gegeven bij het *Sigillaria*-feest, dat deel uitmaakte van de *Saturnalia* in december. MASKERS. Van twee mooie fragmenten van maskers, beide uit Vechten, is het grootste versierd met een Mercurius-kop en een haan, het strijdlustige dier van de wedstrijd. Het masker had openingen voor ogen en mond en andere ter bevestiging en kon dus werkelijk worden gedragen (fig. 11).

Afb. 11

Romeins toneelmasker van pijpaarde.

Het kleine fragment vertoont golvend haar met een versierde haarband.

Veel pijparden beeldjes en maskers zijn afkomstig uit het Rijnland, o.a. uit Keulen.

Bovenste plank:

Leeuw.

Minerva-kopje met helm.

Fortuna met horen van overvloed.

Satyrkop (hangend).

Mercurius-kopje.

Kop met inheems kapsel (van Moedergodin?).

Bok.

2e plank:

Fortuna.

Kybele, zittend, met leeuwen naast zich.

Minerva.

Venus met Amor.

Godin.

Venus.

Beneden:

Maskerfragmenten.

Uit opgraving te Vechten 1946/47:

Stenen kop van Sarapis-beeld, zittend op troon; de cylinder-vormige hoofdversiering is afgebroken (fig. 12 en 13).

Verering van Oosterse goden in ons land blijkt ook uit het Kybele-beeldje (hierboven) en uit de Harpokrates (vitr. 8, 2e plank).

Bronzen hengel van een kist, versierd met twee dolfinen.

Bronzen bakje.

Stenen altaartje.

VITRINE 13: OUDHEDEN IN EN NABIJ DE STAD UTRECHT GEVONDEN.

Verbouwing Vroom & Dreesmann, Stadhuisbrug:

Grote wrijfschaal.

Terra sigillata-bodem, gestempeld OFCALV, werkplaats van Calvus.

Afb. 12
Stenen Sarapis,
kop van zittend? beeld.

Afb. 13
Sarapis-kop,
achterkant van afb. 12

Verbouwing Drukkerij Bosch, Korte Nieuwstraat:

Terra sigillata; graffito van hert, door pijl getroffen (magisch, voor succes op de jacht?).

Munt van keizer Vespasianus.

Ten Zuiden van de Domtoren:

Gouden mantelspeld, versierd met nagemaakte munt van Constantijn de Grote, vroeg-Karolingisch, 9e eeuw.

Huttenleem.

Vensterglas.

Terra sigillata.

Gemarmerde randscherf.

Opgraving in tuin van de Nederlandsche Bank:

Bodem en scherf van wijnkruik met bezinksel, waarin mastik (welriekende hars); nog altijd wordt in Griekenland wijn met hars vermengd: „retsina”.

Scherf van kruik, met mastik ondoordringbaar gemaakt.

Grof aardewerk van inheemse bewoners, wellicht uit *canabae*, kroegjes en winkeltjes buiten het legerkamp.

Dakpan met afdrukken van rattepootjes (voor het bakken ontstaan).

Twee dakpanfragmenten, gestempeld: COHIIHISPED, cohors II Hispanorum peditata, 2e cohors der Spanjaarden te voet.

ALBIOBOLA. Naast vitrine 13:

Twee gedeelten van stenen, die in de achtste eeuw voor een doodkist gebruikt zijn, bevatten opschriften in ingewikkelde, moeilijk te ontcijferen schrijfwijze. Ze zijn afkomstig van een monument uit de derde eeuw, waarin herhaaldelijk Albiobola als oudste naam van Utrecht voorkomt; het was gewijd aan Lobbonnus, Lunus, Hercules Macusanus, Baldrus en andere goden.

Het begin van de bovenste steen was ontcijferd als „Hispanorum cohors secunda”; eerst daarna zijn de dakpannen met de zelfde inscriptie opgegraven (zie vitr. 13). Op dezelfde steen wordt „Barcinone” (Barcelona) gelezen, een bevestiging van de aanwezigheid van Spanjaarden.

**GRAF-
MONUMENT.**

Naast vitrine 14:

Stenen bekroning van een Romeins grafmonument met schubben versierd, uit de omtrek van Calcar.

VITRINE 14.

VONDSTEN UIT HOUTEN DRINKWATERPUT. gevonden onder de fundamente van de Heilige-Kruiskapel, midden op het Domplein. Deze was het eerste zekere bewijs van de blijvende vestiging der Romeinen aldaar. (Afbeelding van een dergelijke put hangt links).

Op de bodem van de put lagen voorwerpen uit de drie eerste eeuwen; hiervan zijn tentoongesteld:

Ronde houten schijf van de windas om de waterremmer op te hijsen.
IJzeren hoepel van de emmer.

IJzeren haak.

Zware steen als tegenwicht bij het hijsen.

Dakpan met stempel van het 30ste legioen.

Vorst (gebogen dakpan) gestempeld **EXGERINF**, exercitus Germaniae Inferioris (leger van Beneden-Germania).

Vijf grote stenen, die samen een gedeelte van een boog vormden in het stafkwartier, zijn in deze put gevonden; ze zijn opgesteld beneden in het museum bij het schip. (Foto hangt rechts).

AMPHOREN.

Links van vitrine 14:

Drie grote amphoren voor olie, graan of wijn met punt voor het gemakkelijk hanteren.

VITRINE 15.

ROMEINSE SLEUTELS. De tanden moesten passen in de gaten van de bijbehorende grendels (sloftongen of schoten); bij het openen en sluiten werd de sleutel niet gedraaid, maar verschoven (evenals bij het Chinese hangslot in deze vitrine).

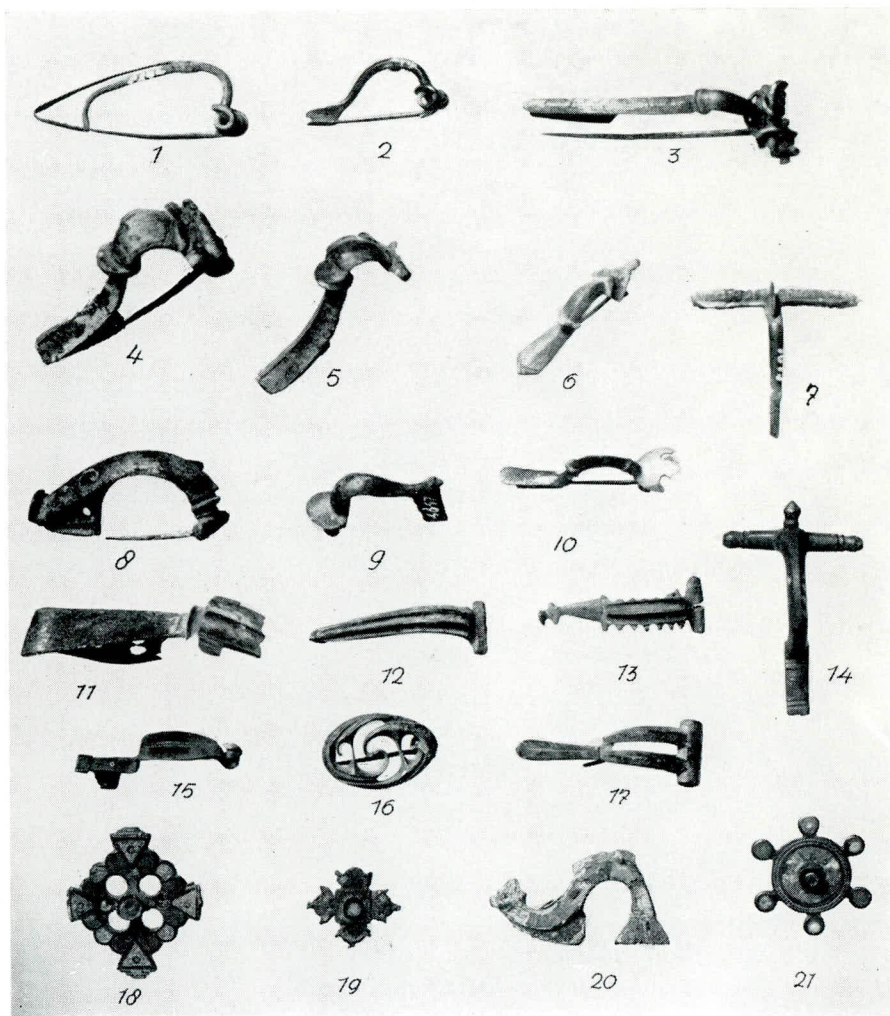
Kleine sleutels zijn bevestigd aan een vingerring en waren dus niet licht te verliezen.

De Romeinen hadden ook draaiende sleutels.

Van sommige sleutels is alleen het mooie handvat bewaard.

VITRINE 16.

FIBULAE (veiligheidsspelden) van zeer verschillende vorm, aan mode onderworpen en daardoor bij opgravingen een middel om te dateren. De oudste hebben een veer van spiraaldraad (fig. 14).

Afb. 14 - Bronzen fibulae (mantelspelden).

- no. 1: fibula uit de La Tène-periode (250-100 v. Chr.); daaruit ontwikkelde zich:
- no. 2: de eenvoudige provinciaal-Romeinse fibula, waarvan meer dan 100 stuks in onze verzameling.
- no. 4 en 5: ogen-fibulae, genoemd naar het ornament.
- no. 14: kruisboogfibula.
- no. 12: Aucissa-fibula; de spiraaldraad door een scharnier vervangen.
Een paar fibulae konden door een kettinkje worden verbonden om verliezen te voorkomen.
- no. 18-21: Bonte geëmailleerde fibulae zijn wielde-voorwerpen, no. 20 gevormd als vis.

VITRINE 17. ZEGELRINGEN waren van goud, zilver en dikwijls van ijzer, de laatste meestal door roest verloren gegaan.

Zegelstenen waren van kostbaar materiaal: agaat, bandagaat, kornalijn, jaspis, lapis lazuli en ook nagemaakt van gekleurde glaspasta.

Grotere gesneden en gegraveerde stenen, ofschoon heidens, versieren kerkboeken in de Aartsbisschoppelijke afdeling van ons museum: no. 901 een evangeliarium (10e tot 14e eeuw) met een Romeins portret uit de 2e eeuw; no. 903 een evangelistarium met een Bacchus-kopje van chalcedoon (1e tot 3e eeuw); no. 902 een dergelijk met gegraveerde stenen; (beide laatste 11e tot 15e eeuw).

VITRINE 18. GEGRAVEERDE ZEGELSTENEN vertonen goden, symbolen, portretten, schepen, dieren enz.

VITRINE 19. AES GRAVE (zwaar brons), oud Romeins geld, niet geslagen, maar gegoten: *as*, 1 pond brons; *semis*, $\frac{1}{2}$ pond; *triens*, 4 ons; *quadrans*, drie ons; *sextans*, 2 ons; *uncia*, 1 ons.

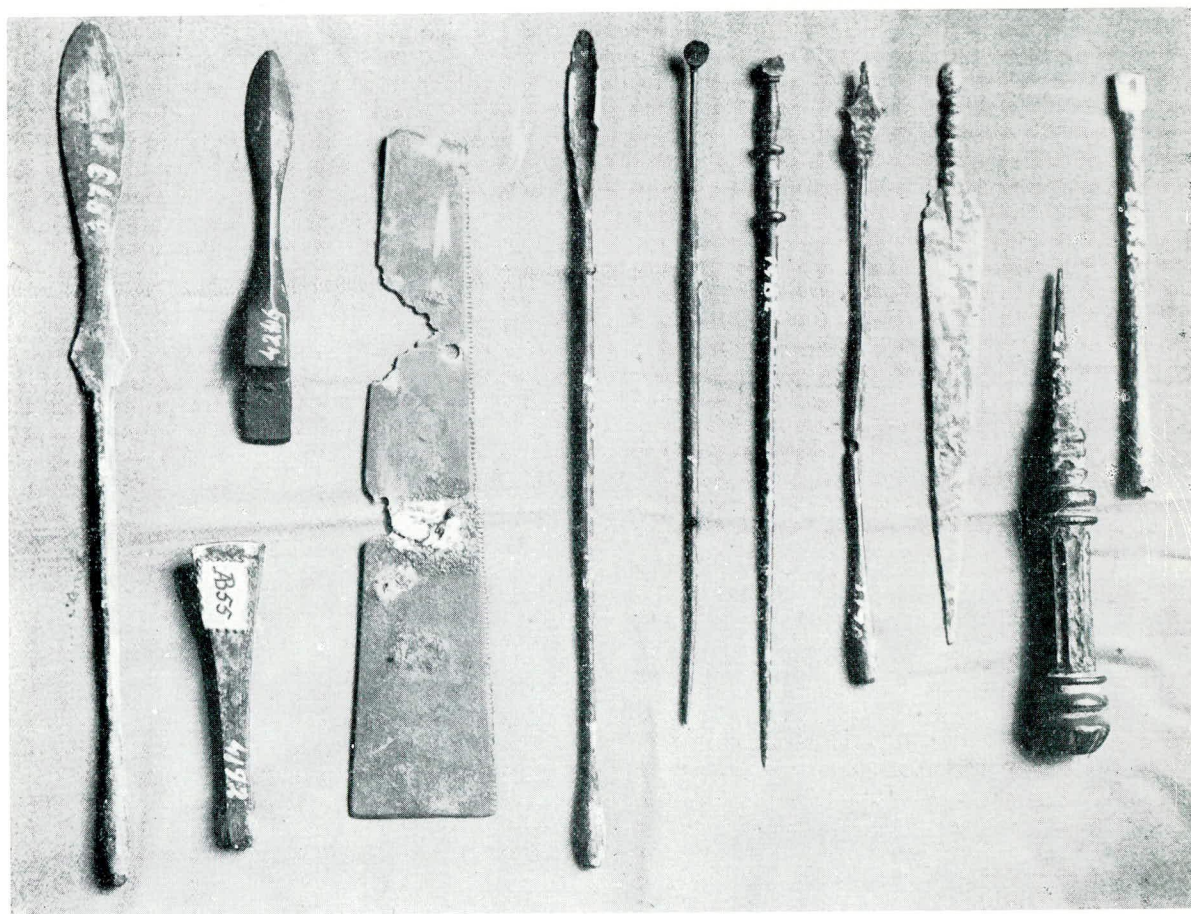
De kleinere waarden waren geslagen.

Deze munten zijn niet in Nederland gevonden.

VITRINE 20. BRONS. Medische instrumenten; verschillen soms weinig van de tegenwoordige (fig. 15).

Operatiezaagje.

Spatels.

Afb. 15 - Bronzen medische instrumenten.

Sonden.
Lepeltjes.
Pincetten.
Haarspelden, schrijfstiften (om te schrijven op plankjes met was bedekt), zegeletuis, scharen.

VITRINE 21. Opgraving in en nabij een Romeins legerkamp op de Hoge Woerd in De Meern:

Huttenleem.
Tegelfragment, voor muur met dubbele wand.
Tegelfragment, gestempeld: VEXEXGERINF, detachement (*vexillatio*) van het leger van Beneden-Germanië.
Bronzen panter-protom, handvat van ijzeren sleutel.
Bronzen fibula.
Terra sigillata-scherven.
Geverfd potje.
Scherf met barbotineversiering: leeuw en ornament.
IJzeren speerpunt met letters, uit stippen samengesteld:
TBA ROMANI AP, uit Vechten.
Romeinse speerpunt uit een vroegere Rijnbedding bij Vleuten.

Uit Harmelen:

Pijpaarden kruikmond en scherven.

VOORHISTORISCHE VONDSTEN.

Opgraving van aeneolithische grafheuvels op Groot-Drakesteyn (Lage Vuurse): vuurstenen gereedschap en stenen bijlen. Bronzen dolkje uit grafheuvel VI.

Doosje met vuurstenen uit de Soester Duinen.

Vuurstenen speerpunten, o.a. uit Doorn en ter vergelijking uit Flensburg.

Strijdhhamers uit Zuilen, Drente, provincie Utrecht (fig. 16).

Bijlen uit Rhenen, Bennekom, Luisendorf en Pfalzdorf bij Kleef; en ter vergelijking uit Nieuw-Guinea.

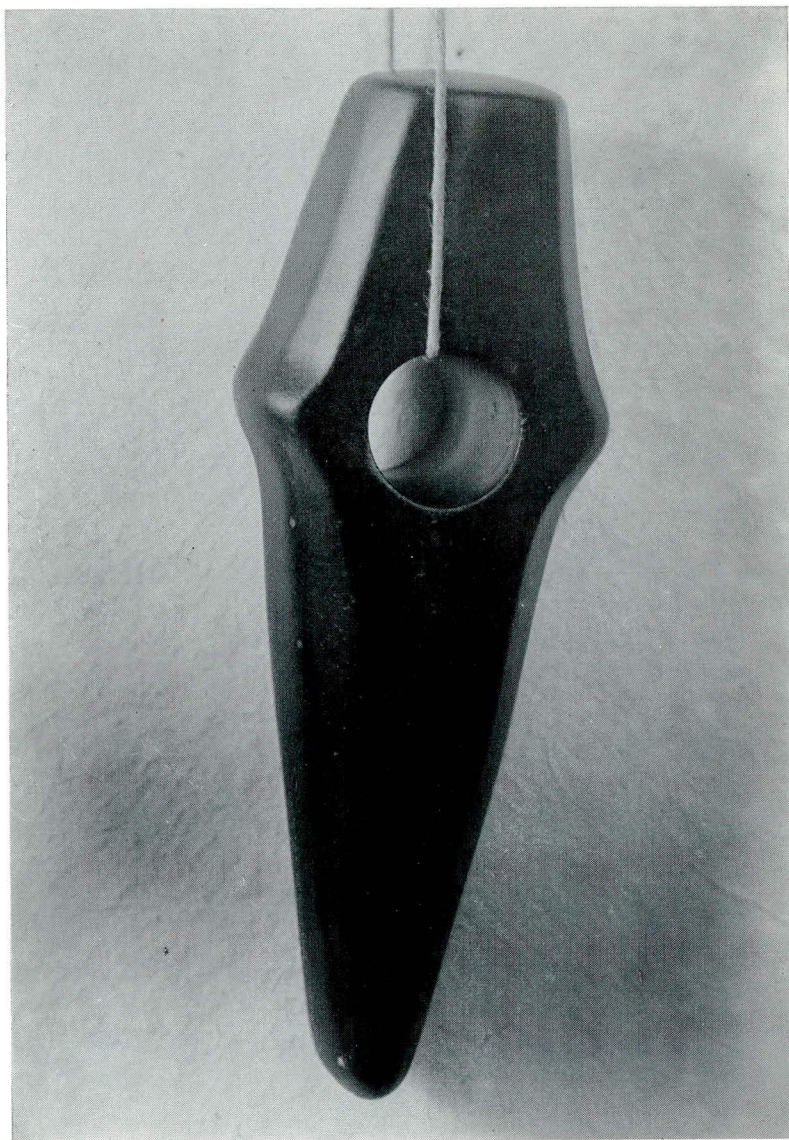
Polsbeschermers bij het boogschieten.

Vondst op het vliegveld Soestdijk.

Slijpstenen, sommige met sparornement, een gipsafgietsel uit Duitsland.

Bronzen speerpunt uit Rhenen, late bronstijd.

Hallstatt-fibula.

Afb. 16 - Stenen strijdhamer, uit Zuilen.

VITRINE 22.

Boven:

Opgraving bij de Pieterskerk:

Grote Romeinse honingpot van pijpaaarde.

Opgraving Damplein:

Grote middeleeuwse pot.

Beneden:

Voorhistorisch aardewerk:

Fragment van pot met ingesneden ornament op reliëfband.

Klokbeker-fragment uit Maarn.

Klokbeker met visgraatornement uit Heukelom bij Ede.

Potbeker.

Beker bij Huize Doorn opgegraven door Wilhelm II (fig. 17).

Neolithische beker uit het Roosterbos (Soestdijk, grafheuvel II.

Afb. 17

Voorhistorische beker uit Doorn.

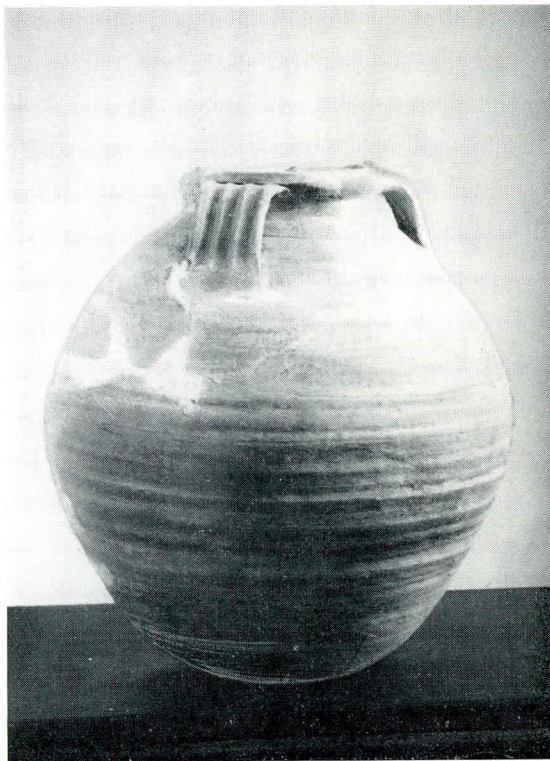
VITRINE 23. NIET-ROMEINS.

Keltisch: Bronzen beslag, vermoedelijk van een wagen; opgraving Vechten 1946/47. 2e eeuw na Chr.

Frankisch:

Potten uit Hilgensteen, Luisendorf en Asberg.

Urnen met resten van lijkverbranding uit grafveld bij Leersum (fig. 18).

Afb. 18
Frankische urn uit
Leersum.

Bronzen riemtong uit grafveld bij Leersum.

Bronzen sleutels uit Wijk bij Duurstede (fig. 19).

Glazen beker, zonder voet om snel leeg te drinken uit Wijk bij Duurstede.

Benen hanger uit Wijk bij Duurstede.

Karolingische bolpotten.

Scherven met reliefband en rolstempelornement (Badorf aardewerk 10e eeuw).

Afb. 19 - Bronzen sleutels, uit Wijk bij Duurstede.

Pingsdorf-scherven, o.a. met offernapje.

Saksische urn.

Pingsdorf-kan.

Zwaard uit Vikingtijd (ca 1000 n. Chr.).

Zweeds aardewerk uit Vikingtijd: kan, tuit, oor.

Barnstenen kam van muziekinstrument.

Kandelaar met kerfornement, 14e of 15e eeuw.

VITRINE 24. Vuurstenen pijlpunten en gereedschap uit Beekbergen.

VITRINE 25
en 26. Verzameling van Romeinse en andere munten, uit opgravingen en door aankoop verkregen.

In het midden een reeks keizerportretten.

In de vroegere keuken van het Agnietenklooster: „Het Utrechtse Schip”, gevonden in het Noorden van de stad in een vroegere Vecht-bedding.

Romeinse stenen monumenten:

Grafreliëf met twee portretten van M. Ingonius, zijn eerste vrouw Agisiaca, met gegolfd kapsel, en zijn tweede vrouw Lucilia met krulletjes; daardoor gedateerd in de eerste helft van de eerste eeuw na

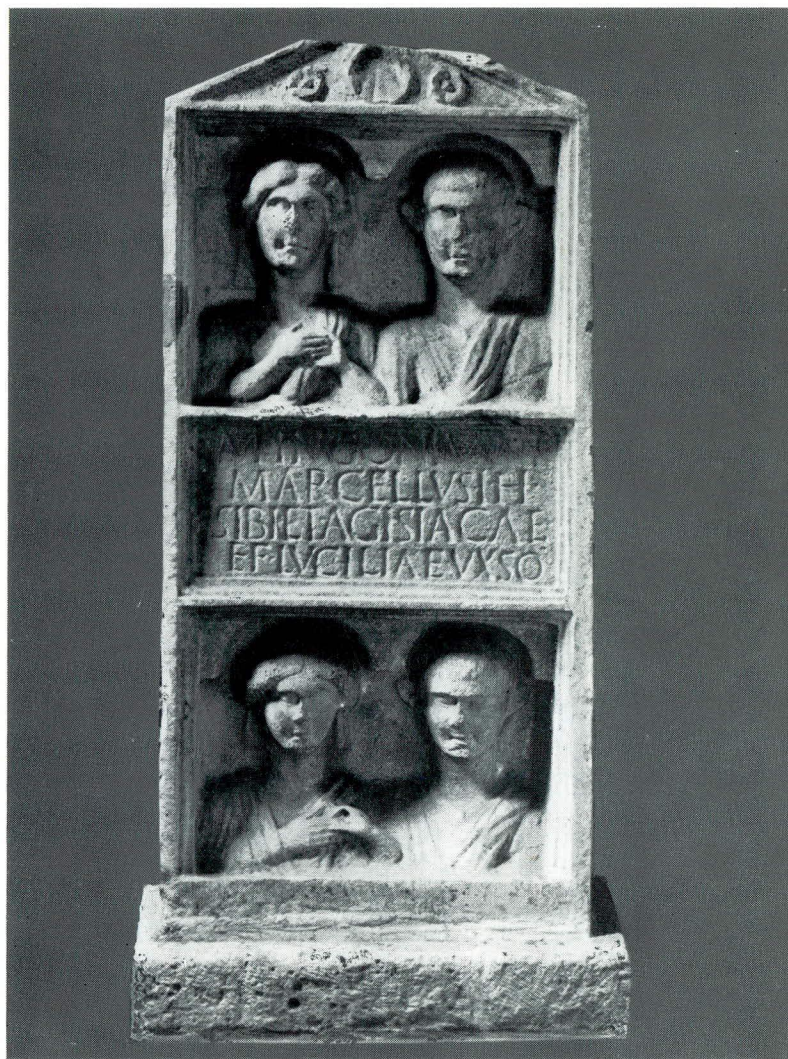
Chr., gevonden bij de Maliebaan, waarschijnlijk afkomstig uit Vechten (fig. 20).

Basis van keizerbeeld of altaar uit het stafkwartier op het Domplein. Grote altaarsteen gewijd aan vele goden, o.a. Neptunus en Rhenus, 3e eeuw na Chr.

Gedeelte van de boog uit het stafkwartier, gevonden in de drinkwaterput (zie vitrine 14).

Een gedeelte van onze verzameling bevindt zich in magazijnen.

Voor bezoek daaraan wende men zich tot de conservatrice tel. 25962.

Afb. 20
Romeinse grafsteen,
gevonden bij de
Maliebaan.

